

«Η ξενιτιά δεν έχει χώρα»

ένα σχέδιο εργασίας για το δημοτικό σχολείο

Τα κίνητρα και οι στόχοι

Το πρόγραμμα «η ξενιτιά δεν έχει χώρα» δημιουργήθηκε από την ανάγκη μας να υπάρξουμε με διαφορετικό τρόπο μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Η ιδέα γεννήθηκε σε στιγμές ανίας και προβληματισμού, σχετικά με τη δουλειά μας, μέσα στις γιορτές των Χριστουγέννων και αφού την επεξεργαστήκαμε μαζί με το δάσκαλο της Ε΄ τάξης του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βριλησίων αρχίσαμε να εργαζόμαστε με τα παιδιά τον Ιανουάριο του 2003.

Οι βασικοί στόχοι που θέσαμε ήταν οι εξής:

- Η γνωριμία και η αποδοχή των «ξένων άλλων» από τους Έλληνες μαθητές
- Η ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στη σχολική κοινωνία, όχι σαν παιδιά που δεν πρέπει να ξεχωρίζουν από τα ελληνόπουλα, αλλά σαν παιδιά με δική τους καταγωγή, γλώσσα και πολιτιστική ταυτότητα.

Όμως τα αληθινά μας κίνητρα τα ανακαλύψαμε στην πορεία του προγράμματος. Το θέμα της ξενιτιάς ήταν κάτι που μας συγκινούσε και τους δύο αρκετά. Μέσα από τις συζητήσεις και την αξιολόγηση ανακαλύψαμε μία ενδιαφέρουσα σύμπτωση. Τόσο ο δάσκαλος της Ε΄ τάξης όσο και εγώ, ο μουσικός του σχολείου, είχαμε έρθει στην Ελλάδα σε ηλικία επτά ετών. Εκείνος από την Αυστραλία όπου γεννήθηκε από Έλληνες μετανάστες και εγώ από την Κύπρο μετά την εισβολή των Τούρκων το 1974 όπου είχα μεγαλώσει και γεννηθεί από Κύπριο πατέρα και Ελληνίδα μητέρα. Αποκαλύφθηκε λοιπόν ότι τα κίνητρά μας δεν ήταν μόνο εκπαιδευτικά αλλά και αρκετά προσωπικά ώστε να μπορέσουμε να επεξεργαστούμε και να εκφράσουμε, μαζί με τους μαθητές μας, το ζήτημα της δικής μας ξενιτιάς και μέσα από τη δημιουργία να επουλώσουμε το δικό μας τραύμα μετανάστευσης.

Η μέθοδος και οι τρόποι

Μεθοδολογικά εργαστήκαμε με βάση τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης συγκροτώντας τους μαθητές σε ομάδες. Οι μαθητές της Ε΄ τάξης μπόρεσαν να δουλέψουν το θέμα τόσο την ώρα της μουσικής μαζί μου όσο και με το δάσκαλο τους συνδέοντάς το με τα μαθήματα της Ιστορίας, της γεωγραφίας και της γλώσσας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο δημιούργησαν και ομάδες εργασίας οι οποίες επισκέφθηκαν Έλληνες και ξένους μετανάστες για να τους πάρουν συνεντεύξεις τις οποίες επεξεργάστηκαν αργότερα στο σχολείο.

Με την ΣΤ΄ τάξη του 2^{ου} Δημ. Σχ. Βριλησίων και με την ΣΤ΄ τάξη του 14^{ου} Δημ. Σχ. Χαλανδρίου εργαστήκαμε χωρίς τη συμβολή των δασκάλων. Στα Βριλήσσια οι δασκάλες μου παραχώρησαν αρκετές από τις διδακτικές τους ώρες ώστε να μπορώ να εργάζομαι μαζί με τα παιδιά στο πλαίσιο του μαθήματος της μουσικής καλύπτοντας όμως παράλληλα και άλλα διδακτικά αντικείμενα όπως Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας, λογοτεχνία και γεωγραφία.

Βασικό μας μέλημα ήταν η δημιουργία ενός κατάλληλου κλίματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας ώστε οι μαθητές να μπορέσουν να φέρουν στο σχολείο την προσωπική τους ιστορία αλλά και να μπορέσουν χωρίς φόβο να εκφράσουν τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπά τους. Εμείς ως δάσκαλοι αποφύγαμε να νουθετήσουμε τους μαθητές με βάση την ηθική του «καλού και του κακού». Η ηθική επεξεργασία ήταν κάτι που θα

μπορούσε να συμβεί μόνο από τα ίδια τα παιδιά με βάση το βαθμό ωριμότητας που είχαν και ανέπτυσαν μέσα από τις συζητήσεις και το στοχασμό. Σε αντίθετη περίπτωση, εάν δηλαδή προσπαθούσαμε να «εμφυτεύσουμε» εμείς στα παιδιά μία ηθική «καλού και κακού», ενοχοποιώντας τα για τις απόψεις τους, θα τα οδηγούσαμε σε θέση άμυνας από την οποία δεν θα ήταν δυνατόν αργότερα να εμβαθύνουν στο θέμα και να μπορέσουν να βρεθούν στη θέση του «άλλου».

Στοχεύοντας λοιπόν στην ωριμότητα των μαθητών μέσα από τη δημιουργία και το στοχασμό, η τέχνη αποτέλεσε βασικό οδηγό του προγράμματος. Η λειτουργία της, ως κίνητρο στη διαθεματική προσέγγιση και ως μέσο έκφρασης, διευκόλυνε την επικοινωνία μεταξύ των μαθητών και συνέβαλε ουσιαστικά στο γενικό σκοπό της συνύπαρξης μέσα στη σχολική μονάδα.

Η μουσική, λόγω επίσης της δικής μου ειδικότητας, ήταν η αφορμή για το πρόγραμμα. Μελετήσαμε διάφορα τραγούδια τη ξενιτιάς από περιοχές της Ελλάδας, και από διαφορετικές εποχές, και τα συνδέσαμε με την Ιστορία της χώρας. Παιδιά από άλλες χώρες έφεραν στο σχολείο τραγούδια τη ξενιτιάς στη μητρική τους γλώσσα και δύο από αυτά μάθαμε να τραγουδάμε το ρεφρέν τους στην ξένη γλώσσα. Το ένα ήταν ένα τραγούδι από την Αλβανία στο οποίο μία μάνα τραγουδάει τον καημό της για το γιο της που πήγε στην Ελλάδα για δουλειά και έκανε οικογένεια και παιδιά, αλλά εκείνη δεν μπορεί να έρθει να τους δει. Το παιδί που έφερε το τραγούδι αυτό ήταν ένα κορίτσι που είχε μεγαλώσει από μικρή στην Ελλάδα. Αρκετοί συμμαθητές της αγνοούσαν την καταγωγή της. Το τραγούδι όμως δεν τους παραξένεψε. «Αυτό κύριε δε μοιάζει με αλβανικό. Είναι σαν αυτά που λένε στην Ήπειρο», παρατήρησε κάποιος μαθητής. Το άλλο ξένο τραγούδι ήταν ένα σύγχρονο τραγούδι από τη Μολδαβία σε «ποπ» ρυθμό, όπου μία γυναίκα αναθεματίζει τη ξενιτιά και τη ξένη πλούσια χώρα που την πήρε μακριά από τους δικούς της. Προχωρώντας το πρόγραμμα μπήκε στην ομάδα και ο γυμναστής του σχολείου των Βριλησίων αναλαμβάνοντας μαζί με τα παιδιά να μεταφέρει σε κίνηση και χορό μερικά από τα τραγούδια της ξενιτιάς που είχαμε δουλέψει. Τέλος, τα παιδιά της ΣΤ΄ τάξης χρησιμοποίησαν τις βιντεοκάμερες για την παραγωγή ενός ντοκιμαντέρ. Πρώτα φτιάξαμε ένα ερωτηματολόγιο προτείνοντας ο καθένας διάφορες ερωτήσεις που θα έκανε σε ένα μετανάστη και στη συνέχεια χωρίστηκαν μόνοι τους σε ομάδες βιντεοσκοπώντας κάθε ομάδα μία συνέντευξη από ένα μετανάστη. Η δημιουργία του ερωτηματολογίου φάνηκε να έχει μεγάλη σημασία για την πορεία του προγράμματος. Μέσα από τις διάφορες σκέψεις και τους συνειρμούς που έκαναν τα παιδιά για να σκεφτούν ερωτήσεις, έμπαιναν όλο και περισσότερο στη θέση των «ξένων μεταναστών» και τις δυσκολίες τις οποίες μπορεί να αντιμετωπίζουν στην ξένη χώρα. Στο τέλος μεταφέραμε όλες τις ερωτήσεις από τον πίνακα στο χαρτί και τις ταξινομήσαμε. Κάθε ομάδα μπορούσε να χρησιμοποιήσει όποιες από τις ερωτήσεις ήθελε αλλά και καινούργιες που πιθανά θα προέκυπταν από την ίδια τη συνέντευξη. Κάθε ταινία-συνέντευξη που έφτανε στο σχολείο τη βλέπαμε όλοι μαζί και μετά τη σχολιάζαμε. Για τις ανάγκες των συνεντεύξεων τα παιδιά, χωρισμένα σε ομάδες, άλλοτε έμπαιναν στα σπίτια των μεταναστών που είχαν βρει και άλλοτε υποδέχονταν σαν καλεσμένες τις αλλοδαπές οικιακές βοηθούς της μητέρας τους. Έτσι στις ταινίες αυτές είδαμε τη θεία του Α. από την Αλβανία, τη νονά της Κ. από τη Μολδαβία και άλλες κυρίες, όπως την νεαρή οικιακή βοηθό της Σ. από την οποία έκπληκτοι ακούσαμε ότι ήρθε από τη Ρουμανία με τα πόδια. Μερικές μάλιστα τραγούδησαν για τα παιδιά ένα τραγούδι της ξενιτιάς από τη χώρα τους, χαρίζοντάς μας μεγάλη συγκίνηση και πολύτιμο υλικό. Με το αποτέλεσμα αυτών των ταινιών δημιουργήθηκε αργότερα σε στούντιο ένα

μικρό ντοκιμαντέρ διάρκειας 8 λεπτών.

Όλο το υλικό που προέκυψε από το πρόγραμμα, δηλαδή τα τραγούδια, οι χοροί, το ντοκιμαντέρ και οι φωτογραφίες, αποφασίσαμε να το παρουσιάσουμε σαν μία παράσταση στο θέατρο «Νταμάρι» των Βριλησίων, αντί για την καθιερωμένη σχολική γιορτή στο τέλος του σχολικού έτους. Για να γίνει αυτό φτιάξαμε ένα κείμενο, σαν προμετωπίδα για κάθε τραγούδι, το οποίο ενοποιούσε όλο αυτό το υλικό σε μία ιστορική διαδρομή της Ελλάδας από χώρα ξενιτεμένων σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Η προετοιμασία για την παράσταση ήταν πυρετώδης. Οι συζητήσεις τώρα είχαν στραφεί στο πώς θα στήσουμε τα σκηνικά, πώς θα είναι η αφίσα, πώς θα πούμε τα τραγούδια, ποια από αυτά και πώς θα τα χορέψουμε, τι φωτογραφίες θα προβάλλουμε για κάθε τραγούδι. Ακόμα και στα διαλείμματα, τα παιδιά έρχονταν μαζί για να τηλεφωνήσουμε στον τυπογράφο, είχαν την αγωνία αν θα προλάβει ο μοντέρ να τελειώσει εγκαίρως το ντοκιμαντέρ ή αν είχαμε καταφέρει να κλείσουμε ημερομηνία για το θέατρο. Τα σκηνικά αποφασίσαμε να αποτελούνται από μπόγους και βαλίτσες. Τα παιδιά έφεραν στο σχολείο παλιές βαλίτσες από τις αποθήκες τους ενώ μερικά μάζεψαν και παλιές βαλίτσες από τα σκουπίδια. Η επιστάτρια του σχολείου κα Κατερίνα γέμιζε, μαζί με τα παιδιά στα διαλείμματα, παλιά σεντόνια με εφημερίδες για να φτιάξουν μπόγους. Η τελική πρόβα στο θέατρο, όπου είδαμε και όλοι μαζί το ντοκιμαντέρ μετά το μοντάζ, ήταν η καλύτερη στιγμή του προγράμματος.

Η παράσταση ξεκινούσε με την ανάγνωση του λήμματος «ξενιτιά» από το λεξικό και αμέσως μετά με ένα τραγούδι από ελληνόφωνο χωριό της Κάτω Ιταλίας. Η μετάφραση των στίχων προβαλλόταν μαζί με φωτογραφίες σχετικές με το τραγούδι. Ακολούθησαν τέσσερα παραδοσιακά τραγούδια από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και τραγούδια από τη νεότερη Ελλάδα και την εποχή του ρεμπέτικου, καταλήγοντας σε τραγούδια των Θεοδωράκη και Χατζιδάκι. Αργότερα ήρθε η σειρά των τραγουδιών τα οποία μας έφεραν και μας δίδαξαν παιδιά μεταναστών: ένα παραδοσιακό από την Αλβανία και ένα τραγούδι από τη Μολδαβία. Το κουπλέ το τραγουδούσε μόνο του το παιδί που το είχε φέρει, ενώ το ρεφρέν το τραγουδούσαν όλα τα παιδιά μαζί. Την ερώτηση «ποιοι είναι όμως οι μετανάστες; που βρίσκονται; τι σκέφτονται; τι νιώθουν; και τι σημασία έχει το τραγούδι για έναν ξενιτεμένο;» ακολούθησε η προβολή του ντοκιμαντέρ που είχαμε ετοιμάσει. Μετά τη συγκινησιακή φόρτιση από το ντοκιμαντέρ ακολούθησε το τραγούδι του Μάνου Χατζιδάκι «Τ' αστέρι του βοριά» και η παράσταση έκλεισε παίζοντας ξανά ένα χαρούμενο σκοπό από τα Δωδεκάνησα «Μισεύω και τα μάτια μου δακρύζουν λυπημένα» το οποίο χόρεψαν, κατεβαίνοντας από τις κερκίδες, όλα τα παιδιά του σχολείου.

Ο στόχος για την παράσταση ήταν να έχουμε το καλύτερο ποιοτικό αποτέλεσμα σε όλα τα επίπεδα, αφήγηση, μουσική, χορός και ντοκιμαντέρ. Τα παιδιά μπήκαν σιγά - σιγά σε θέση ευθύνης για αυτό που ετοιμάζαμε. Έκαναν την παράσταση του σχολείου δική τους παράσταση και ζήσανε μία δύσκολη αλλά δημιουργική προετοιμασία. Μάλιστα αυτή η εικόνα των παιδιών, που μόνα τους κινούνταν με σοβαρότητα και αυτοπειθαρχία σε μία αρκετά δύσκολη παράσταση, προκάλεσε την έκπληξη σε δασκάλους και γονείς που είδαν την παράσταση. Αυτήν την προσπάθεια, να στήσουμε μία πολύ καλή παράσταση και όχι μία σχολική γιορτή στήριξαν και φίλοι εκτός σχολείου. Η σκηνοθέτης Πένη Παναγιωτοπούλου μαζί με τον μοντέρ Άγγελο Αγγελόπουλο μας βοήθησαν στο μοντάζ του ντοκιμαντέρ, η καλλιτεχνική διευθύντρια στη LYRA Γεωργία Αλεβιζάκη μας βοήθησε στην παραγωγή του έντυπου υλικού και στην αφίσα που φτιάξαμε, οι μουσικοί Τάσος Στάβερης, Φώτης Σερέτης και Γιάννης

Βενέτης πλαισίωσαν μαζί με μένα και το δάσκαλο της Ε΄ τάξης την ορχήστρα. Ακόμα και ο τυπογράφος, συγκινημένος μάλλον από αυτά που τύπωνε, εργάστηκε δωρεάν για την παραγωγή των προγραμμάτων και των προσκλήσεων.

Μερικά παραδείγματα από το πρόγραμμα

Το πρόγραμμα ξεκίνησε με ένα τέχνασμα με το οποίο προσπαθήσαμε να φέρουμε τους Έλληνες μαθητές στη θέση του «ξένου άλλου». Τους βάλαμε να ακούσουν ένα τραγούδι από την Κάτω Ιταλία σε μικτή ελληνοϊταλική γλώσσα. Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες έπρεπε να αναγνωρίσουν και να γράψουν όσες περισσότερες λέξεις μπορούσαν στα ελληνικά. Το αποτέλεσμα ήταν κάθε ομάδα να συγκεντρώσει αρκετές λέξεις αλλά όταν τους ζητήσαμε να μας πουν τι λέει το τραγούδι με βάση τις λέξεις που είχαν βρει και το ύφος του τραγουδιού, όλες οι ομάδες απέτυχαν να προσεγγίσουν έστω και λίγο το νόημα. Αυτό έγινε γιατί δεν είχαν καταλάβει μία λέξη η οποία ήταν πολύ βασική για το νόημα του τραγουδιού, τη λέξη «χελιδόνι». Αναλύοντας αυτήν την αποτυχία μπήκαν στη θέση του «ξένου μαθητή» που έρχεται στο ελληνικό σχολείο και ενώ γνωρίζει αρκετές λέξεις στα ελληνικά είναι φορές που του διαφεύγει το νόημα εξαιτίας μιας άγνωστης λέξης. Η «αποτυχία» αυτή δηλαδή κατάφερε να ανατρέψει το δεδομένο της μητρικής γλώσσας των Ελλήνων μαθητών ώστε να δουν με μια νέα οπτική το συμμαθητή η τη συμμαθήτριά τους που έχουν έρθει από μια ξένη χώρα.

Η Κ. είχε έρθει από τη Μολδαβία στα μέσα της χρονιάς και γράφτηκε στην ΣΤ΄ τάξη. Τα ελληνικά της δεν ήταν καθόλου καλά στην αρχή και το ενδιαφέρον της, τουλάχιστον για τα τραγούδια και το μάθημα της μουσικής, ήταν ανύπαρκτο. Στο πρόγραμμα όμως συμμετείχε με ενθουσιασμό. Μας έφερε σε κασέτα ένα σύγχρονο τραγούδι της ξενιτιάς από τη Μολδαβία και δακτυλογράφησε τους στίχους στα μολδαβικά και τη μετάφρασή τους στα ελληνικά. Το τραγούδι που ήταν σε στυλ ποπ άρεσε σε όλους και έτσι της ζήτησα να μας φέρει το ρεφρέν γραμμένο στα μολδαβικά με ελληνικούς χαρακτήρες. Έμαθα να παίζω το ρεφρέν στην κιθάρα και η Κ. μας έμαθε να τραγουδάμε το ρεφρέν με σωστή προφορά. Αποδείχθηκε ότι τη χειρότερη προφορά στα μολδαβικά την είχα εγώ, πράγμα που προκαλούσε συχνά τα γέλια, ιδιαίτερα στην Κ.. Μέσα σε ένα σχολικό περιβάλλον στο οποίο στις μεταξύ των εκπαιδευτικών συζητήσεις κυριαρχούσε η ιδέα ότι η πιθανότερη κατάληξη μιας Μολδάβας μαθήτριας είναι να εργάζεται σε μπαρ, καταφέραμε να ζήσουμε σπάνιες και πολύ ανθρώπινες στιγμές μέσα στην τάξη. Το παράδειγμα της Κ. ακολούθησαν αργότερα και άλλοι μαθητές από την Αλβανία οι οποίοι, περισσότερο φοβισμένοι από το στερεότυπο που συνοδεύει την καταγωγή τους, αισθάνθηκαν ασφάλεια και εμπιστοσύνη με όσα συνέβησαν με τη συμμαθήτριά τους.

Σε μια συζήτηση για τις δυσκολίες των μεταναστών να βρουν σπίτι, αφού πολλοί αποφεύγουν να νοικιάζουν σε αλλοδαπούς, η Μ. αναφέρει ότι η γιαγιά της έχει έρθει από τον Πόντο. Τότε πετάγεται ο Χ. και λέει «ώστε Πόντια ε! τώρα εξηγούνται όλα». Παραδόξως δεν γελά κανείς με το αστείο και ο ίδιος νιώθοντας άβολα απολογείται «μα κύριε... ένα αστείο ήθελα μόνο να κάνω». Αυτό που συνέβη ήταν αυτό ακριβώς που επιδιώκαμε. Τα παιδιά, μέσα από το δικό τους στοχασμό και την επεξεργασία των συναισθημάτων τους φτάνουν στην ωριμότητα να μην αστειεύονται σε βάρος του «άλλου». Απορρίπτουν το στερεότυπο του «αλλόκοτου Πόντιου» και δίνουν χώρο στη συμμαθήτριά τους να μιλήσει για την ιστορία της.

Ο Λ. από την Ε΄ τάξη είχε ήδη εκφράσει ότι για την εγκληματικότητα και την ανεργία φταίνε οι Αλβανοί. Για τις ανάγκες όμως μίας συνέντευξης επισκέπτεται μαζί με μία ομάδα συμμαθητών του το σπίτι μίας αλβανικής οικογένειας. Σε επόμενες συζητήσεις είναι αμήχανος και διαπιστώνει δειλά ότι δεν το περίμενε έτσι το σπίτι των Αλβανών. Του φάνηκε μία συνηθισμένη και κανονική οικογένεια σαν όλες τις άλλες. Σε αυτή την περίπτωση ο Λ. έρχεται μόνος του σε σύγκρουση με τα στερεότυπα που συγκροτούν τον κόσμο του. Οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια να τον μεταπείσουμε ότι οι Αλβανοί δεν είναι εγκληματίες και αντίζηλοι στην δουλειά με τους Έλληνες πιστεύω θα είχε αποτύχει. Μαζί με την ομάδα του μπαίνει στη θέση του ερευνητή και ανακαλύπτει μόνος του ότι τα πράγματα μπορεί να είναι και διαφορετικά από ό,τι τα παρουσιάζει το οικείο του κοινωνικό περιβάλλον.

Η Μ. μαζί με τις φίλες της πήρε συνέντευξη από τη φουρνάρισσα της γειτονιάς. Όταν της ζήτησαν να τους τραγουδήσει μπροστά στην κάμερα ένα τραγούδι της ξενιτιάς από τη Μολδαβία εκείνη το δέχτηκε. Την επόμενη η Μ. σχολίαζε: «δεν μπορείτε να φανταστείτε κύριε πως ήτανε. Την ώρα που τραγουδούσε την είδαμε να δακρύζει. Δεν μπορούσα να πιστέψω στα μάτια μου. Ήταν σαν να την έβλεπα για πρώτη φορά».

Οι αντιδράσεις

Από την αρχή είχαμε να αντιμετωπίσουμε τη δυσπιστία και τις επιφυλάξεις των συναδέλφων σχετικά με τους στόχους αυτού του προγράμματος. Αρκετοί μάλιστα δυσανασχέτησαν όταν άκουσαν ότι οι Έλληνες μαθητές θα τραγουδούσαν τραγούδια της ξενιτιάς στη μολδαβική και αλβανική γλώσσα. Στήριξη από τη διεύθυνση του σχολείου δεν υπήρχε. Αντιθέτως είχαμε να αντιμετωπίσουμε στην οργάνωση της παράστασης και το σύννηθες αίτημα να προωθήσουμε την τάδε ή τον δείνα σε ρόλο κορυφαίου τραγουδιστή. Ευτυχώς τα παιδιά δεν είχαν τέτοιες συγκρούσεις μεταξύ τους. Αρχικά είχαν ερωτηθεί ποιος η ποια θα ήθελε να είναι σε θέση αφηγητή ή κορυφαίου τραγουδιστή σε απαντητικά τραγούδια και, όταν υπήρχαν πολλοί υποψήφιοι, το διαπραγματευόμαστε συλλογικά έχοντας πάντα τον τελευταίο λόγο εγώ σαν υπεύθυνος του προγράμματος. Συνήθως όμως βρίσκαμε λύσεις ικανοποιητικές για όλους.

Προκειμένου να αντιμετωπίσουμε τις αντιδράσεις και να έχουμε τη βασική στήριξη των συναδέλφων και των γονέων επιδιώξαμε να επικοινωνήσουμε μαζί τους έτσι ώστε να εκθέσουμε το σκεπτικό μας και τους στόχους του προγράμματος. Ενημερώσαμε το σύλλογο των διδασκόντων και ετοιμάσαμε ένα κείμενο για τους γονείς των μαθητών με το οποίο εξηγήσαμε τους στόχους του προγράμματος και τη σημασία του στην εκπαίδευση των παιδιών. Μετά από την ενημέρωση αυτή, ο σύλλογος γονέων έγινε ένας πολύτιμος βοηθός. Νομίζω, μάλιστα, ότι πέρα από τη δική μας ενημέρωσή, μεγάλη σημασία έπαιξε για τους γονείς ο ενθουσιασμός που μεταφερόταν στο σπίτι από τα παιδιά σχετικά με τη δουλειά που κάναμε.

Όμως την ώρα της παράστασης εμφανίστηκαν όλες οι πιθανές αντιδράσεις. Πολλοί έμειναν αμήχανοι και σκεπτικοί μπροστά σε κάτι που δεν ήταν η συνηθισμένη σχολική γιορτή. Πολλοί ακόμα έφυγαν από την παράσταση δακρυσμένοι όπως και ο πρόεδρος του πολιτιστικού συλλόγου της περιοχής, ο οποίος ήταν αρκετά επιφυλακτικός στη μέχρι τότε προετοιμασία. Υπήρχαν όμως και μερικοί γονείς οι οποίοι, την ώρα που τα παιδιά τραγουδούσαν στα αλβανικά, έφυγαν επιδεικτικά και αρκετά θυμωμένοι από τις κερκίδες. Η χειρότερη όμως για μας αντίδραση ήταν η «μη αντίδραση», η περίπτωση όπου δεν μπορέσαμε να διεγείρουμε καθόλου τους θεατές μας. Ένα τέτοιο παράδειγμα

ήταν και ο διευθυντής ενός σχολείου, ο οποίος την επόμενη ημέρα με προσγείωσε στην πραγματικότητα εξηγώντας μου ότι αυτό που τον εντυπωσίασε από την παράσταση ήταν μία κυρία από το βίντεο των παιδιών η οποία, επειδή ήταν κομψή και όμορφη, δεν του έμοιαζε με Αλβανίδα.

Ένας χρόνος μετά

Για μας, το πρόγραμμα αποδείχθηκε τελικά περισσότερο σημαντικό απ' ό,τι είχαμε αρχικά υπολογίσει. Συνειδητοποιήσαμε ότι από τη θέση του εκπαιδευτικού δεν μπορούμε μόνο να αναπτύσσουμε τη δημιουργικότητα των μαθητών αλλά και τη δική μας. Όταν βέβαια λέμε να αναπτύσσει τη δημιουργικότητά του ο εκπαιδευτικός δεν εννοούμε τη νηπιαγωγό η οποία φτιάχνει χειροτεχνίες όλη μέρα και τα παιδιά βλέπουν βίντεο ούτε το μουσικό ο οποίος ενορχηστρώνει και δημιουργεί μία εξαιρετική σύνθεση την οποία οι μαθητές καλούνται απλώς να εκτελέσουν. Εννοούμε εκείνη τη συλλογική δουλειά όπου μαθητές και εκπαιδευτικοί μπορούν να ανταλλάσσουν δίνοντας ο εκπαιδευτικός τον κατάλληλο χώρο στους μαθητές του ώστε να αναλάβουν ευθύνες και πρωτοβουλίες και να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα τους.

Ο γυμναστής ο οποίος έζησε με έναν ιδιαίτερο τρόπο την παράσταση γράφει: «Έπρεπε να ντύσω κινητικά ένα θέμα αρκετά λεπτό. Χρειάζόταν η μέγιστη λιτότητα και σοβαρότητα ώστε η εικόνα να συγκεντρώνει το θεατή στο θέμα και να μην τον αποσπά. Ήταν για μένα κάτι που με σημάδεψε βαθιά. Μέσα από τις συνεντεύξεις των παιδιών έμαθα ποια ήταν η φουρνάρισσα της γειτονιάς μου. Αυτό που τελικά μου έμεινε ήταν μια νέα διάσταση του ρόλου που μπορούμε να έχουμε εμείς οι δάσκαλοι στην εκπαίδευση των παιδιών».

Ο δάσκαλος της Ε΄ τάξης ξανάζησε την περίοδο της μετανάστευσης του στην Ελλάδα. Ένα από τα σημαντικά μάλιστα αντικείμενα στη διαμόρφωση των σκηνικών της παράστασης ήταν το μπαούλο που έφεραν μαζί τους οι γονείς του επιστρέφοντας από την Αυστραλία.

Όσο για μένα, εκείνο το Πάσχα και με το πρόγραμμα σε εξέλιξη, βρήκα το κουράγιο να «επιστρέψω» μετά από 29 χρόνια στη γενέτειρά μου την Κύπρο αποκαθιστώντας ένα μέρος της προσωπικής μου ιστορίας.

Για τους Έλληνες μαθητές που πήραν μέρος σε αυτό το πρόγραμμα και που οι περισσότεροι βρίσκονται πλέον στο γυμνάσιο, ελπίζουμε, μέσα από τις σκέψεις που ανταλλάξαμε και τις δημιουργικές και ανθρώπινες στιγμές που μοιραστήκαμε, να συμβάλλαμε στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους με τρόπο ώστε να αποκτήσουν της κατάλληλες αντιστάσεις απέναντι στη ξеноφοβία και το ρατσισμό.

Τέλος για τους «ξένους» μαθητές πιστεύω ότι αφενός χτίσαμε μικρές «γέφυρες» για να μπορούν να επικοινωνούν το διαφορετικό της δικής τους καταγωγής, γλώσσας η θρησκείας με το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνουν και αφετέρου τους δώσαμε μία δυνατότητα να εκφράσουν και να επεξεργαστούν εσωτερικά τη δική τους ξενιτιά.

Για το σχέδιο εργασίας και την παράσταση «η ξενιτιά δεν έχει χώρα» εργάστηκαν ο μουσικός Παναγιώτης Τσιριδής, ο δάσκαλος Γιώργος Μιχαλαριάς και ο γυμναστής Κώστας Τσικρικάς